

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES
KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

Brussel Stedenbouw en Erfgoed
Directie Cultureel Erfgoed
De Heer Thierry WAUTERS
Directeur
Kunstberg 10-13
B - 1000 BRUSSEL

Ref. DCE : 2043-0058/03/2016-389PR (corr. DCE : P. Bernard)

Ref. NOVA : // (corr. DS : //)

Ref. KCML : AA/AH/BXL20010_649_Palmerston_4_VanEetvelde

Brussel,

Bijlage : 1 dossier

Betreft : BRUSSEL Palmerstonlaan 4. Hotel Van Eetvelde. Restauratie van de buitenschil : bijkomende ingrepen t.o.v. van de vergunde werken.

Advies van de KCML in het kader van de opvolging van de werken.

Mijnheer de Directeur,

In antwoord op uw brief van 10/01/2020, sturen wij u het gunstig advies onder voorbehoud dat onze Commissie over bovengenoemd aanvraag uitgebracht heeft tijdens haar vergadering van 15/01/2020.

DE CONTEXT

Het hotel Van Eetvelde is als monument beschermd bij besluit van 21/06/1971. In 2000 werd het ingeschreven op de lijst van het Unesco Werelderfgoed.

Gevels van het Van Eetveldehuis © Archipel

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES

KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

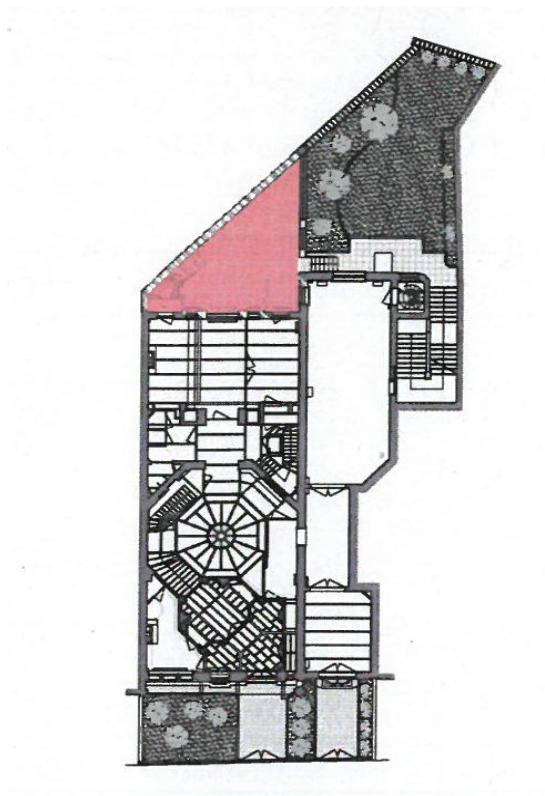
Dit Art nouveau huis werd gebouwd naar ontwerp van architect Victor Horta voor Edmond Van Eetvelde, diplomaat en secretaris-generaal van de toenmalige Onafhankelijke Congostaat. Omwille van zijn vernieuwende constructie en architectuur, en zijn ingenieuze planindeling georganiseerd rond de centrale wintertuin, behoort het tot één van de belangrijkste werken uit het oeuvre van Horta. Op nationaal en internationaal vlak vormt de woning één van hoogtepunten van de Art nouveau.

Het pand aan de Palmerstonsquare 4, met zijn zichtbare metalen draagstructuur, schitterende wintertuin en rijke binneninrichting, dateert van 1895 en werd aan de linker zijde al in 1899 uitgebreid met een westvleugel van één travee en een als huurhuis bedoeld hoekhuis. In 1901 voegde Horta rechts van het hoofdgebouw een oostvleugel toe. De voorliggende aanvraag betreft de tuinzijde van het hoofdgebouw dat sinds 1950 in handen is van de Belgische Federatie van netbeheerders elektriciteit en gas.

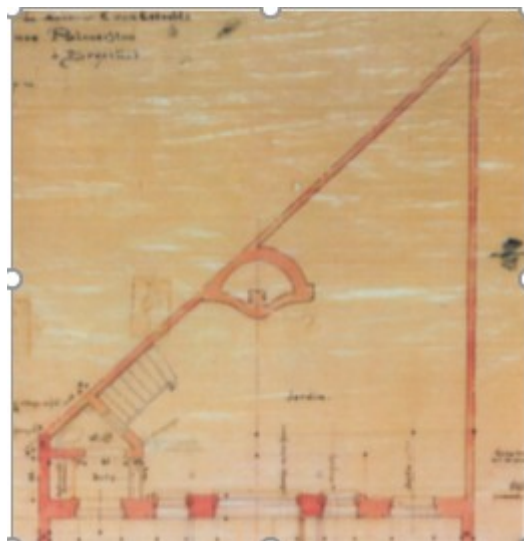
DE AANVRAAG

De restauratie van het Van Eetveldehuis die momenteel in uitvoering is, werd vergund in twee fasen : een vergunning afgeleverd op 28/03/2017 voor de restauratie van de buitenschil (04/PFU/606894 – eensluitend advies van de KCML van 15/03/2017) en die van 10/09/2019 aangaande de restauratie van het interieur (04/PFU/690501 – werken vrijgesteld van het advies van de KCML). De omvangrijke werken startten in 2018 en zullen ruim twee jaar in beslag nemen. De werf wordt van nabij gevolgd door de DPC.

Tijdens de werken zijn bijkomende problemen vastgesteld m.b.t. de hardstenen trap die de eetkamer van de bel-etage verbindt met de driehoekige betegelde koer en m.b.t. het afwateringssysteem dat gelinkt is aan de citerne die zich onder de koer bevindt. Deze elementen zullen ingrijpendere werken vergen dan die welke aanvankelijk voorzien en vergund werden.

Situeringplan © B. Van der Wee

Fragment van de originele plannen :begane grond van de tuin – 1895 (gevoegd bij de aanvraag)

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES
KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

Bestaande toestand van de trap, de onderliggende ruimten en de koer © B. Van der Wee

Onder deze trap, die behoort tot het oorspronkelijke ontwerp van 1895, bevonden zich een toilet voor het personeel en een overdekte doorgang tussen de keuken en de op hetzelfde niveau gelegen koer. In de jaren 1950 werd de doorgang omgevormd tot een douche voor de toenmalige conciërge. Later raakten beide ruimtes in onbruik en werden ze ontoegankelijk gemaakt.

Tijdens de recente werken werden deze volumes ontmanteld en werd de originele constructie in baksteen en hardsteen vrijgemaakt. Daardoor kwamen belangrijke (stabiliteits-)problemen aan het licht, met name een inwaartse helling van de achterevel met waterinfiltratie tussen gevel en bordes als gevolg. Het arduinen bordes bleek onvoldoende geschoord de traptreden lagen bijna los. Deze slechte toestand is waarschijnlijk te wijten aan erosie onder de koer, op haar beurt veroorzaakt door een lekkende citerne. Ook werd de trap van bij het begin mogelijk slecht geconcipieerd (geen druiplijsten, nauwelijks overlappende treden). Aangezien het water van deze (originele) regenput momenteel niet gerecupereerd wordt, kan men veronderstellen dat de wanden niet meer waterdicht zijn en alle hemelwater van de woning in de ondergrond sijpelt. Deze hypothese moet nog bevestigd worden door sonderingen.

Om tot een duurzame oplossing te komen is dus een ingreep nodig op de volledige achtertuin. De vergunde werken omvatten reeds de restauratie van de citerne, de nivellering van de koer en de restauratie van de betegeling maar de ontwerper stelt voor om volgende bijkomende werken uit te voeren:

- × een zorgvuldige ontmanteling van de trap en van de bakstenen wanden, alsook van de vloertegels,
- × het weggraven van de grond rond de citerne (ca. 1m diep) en tussen de citerne en het huis (ca. 3m),
- × de vernieuwing van het rioleringssysteem,
- × na restauratie van de citerne, het plaatsen van een drainagebuis tussen huis en citerne,
- × het opvullen van de uitgraving met grind voor een betere afwatering,
- × het aanbrengen van een betonnen funderingsplaat onder de trap en het bordes,
- × de restitutie van de trap : opnieuw metselen van de bakstenen muren, restaureren en herplaatsen van de originele hardsteen, restaureren van het raam,

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES
KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN
× het plaatsen van een metalen borstwering en dito handgrepen op het bordes en langs de trap.

ADVIES KCML

Aangezien de voorgestelde ingrepen een duurzame oplossing bieden voor de vastgestelde problemen en ook de oorzaak ervan behandelen, **adviseert de KCML de voorgestelde werken gunstig onder voorbehoud** dat 1) het samengaan van een betonnen funderingsplaat met het volume aangestampte grind voldoet aan de vereisten inzake stabiliteit (nog te toetsen) en dat 2) volgende punten van het lastenboek aangepast worden:

- de voorkeur moet gaan naar een kalkpleister boven waterafstotend cement (03.04.32) ; kalkpleister is immer beter geschikt voor het beheersen van vocht in metselwerk en is omkeerbaarder bij eventuele toekomstige restauraties;
- deze bemerking geldt eveneens voor de binnenafwerking onder de trap (04.84.62);
- de specificaties voorzien in een aantal steenvervangingen (03.07.10) : in alle mogelijke gevallen moet echter voorrang verleend worden aan de in het bestek beschreven restauratie (04.34.).

Hoogachtend,

A. AUTENNE
Secretaris

C. FRISQUE
Voorzitter

Kopie : BSE-DCE : P. Bernard